

ПАРК ЛУЗАНІВСЬКИЙ – ПАМ'ЯТКА ПРИРОДИ МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ

Калашнік К.С., к.б.н., доцент, Коваленко С.Г., к.б.н., доцент,
Васильєва Т.В., к.б.н., доцент, Немерцалов В.В., аспірант

Одеський національний університет ім. І.І.Мечникова

У межах інвентаризації природно-заповідного фонду проведено вивчення флори парку “Лузанівський” міста Одеси. Проаналізовано видовий склад рослин, їх життєві форми, екобіоморфи, засоби розповсюдження плодів та насіння, проведено флорогенетичний аналіз та аналіз господарсько цінних ознак. У парку знайдено 137 видів з 113 родів та 48 родин з відділу *Magnoliophyta* та три види з трьох родів і двох родин із відділу *Pinophyta*. Серед життєвих форм найбільше представлені трав'янисті малорічники, серед екобіоморф – геліофіти та мезофіти; за засобом розповсюдження діаспор превалюють анемохори. Аналіз за господарською цінністю показав переважання бур'янів і наявність популяції виду, що занесено до Червоної книги України (1996) – *Ornithogalum bouscheanum* (Kunth.) Aschers.

Ключові слова: флора, життєві форми, екобіоморфи, розповсюдження плодів, господарська цінність.

Калашник Е.С., Коваленко С.Г., Васильєва Т.В., Немерцалов В.В. ПАРК ЛУЗАНОВСКИЙ – ПАМЯТНИК ПРИРОДЫ МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ / Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова, Украина.

В рамках инвентаризации природно-заповедного фонда проведено изучение флоры парка Лузановский города Одессы. Проанализирован видовой состав растений, их жизненные формы, экобиоморфы, проведен флорогенетический анализ и анализ по хозяйственно ценным признакам. В парке идентифицировано 137 видов из 113 родов та 48 семейств из отдела *Magnoliophyta* и три вида из трёх родов и двух семейств из отдела *Pinophyta*. Среди жизненных форм больше всего представлены малолетние травы, среди экобиоморф – гелиофиты и мезофиты; по способу распространения плодов и семян превалируют анемохоры. Анализ хозяйственной ценности растений показал преобладание сорняков, обнаружена популяция вида, занесённого в Красную книгу Украины (1996) – *Ornithogalum bouscheanum* (Kunth.) Aschers.

Ключевые слова: флора, жизненные формы, экобиоморфы, распространение плодов и семян, хозяйственная ценность.

Kalashnik K.S., Kovalenko S.G., Vasylyeva T.V., Nemertsalov V.V. PARK LUZANIVSKY – LOCAL NATURE MEMORIAL / Odessa National Mechnikov University, Ukraine

The park flora was studied in the frames of the inventory of Odessa nature reserved fund. The species structure, life forms, and ecobiomorphs were analyzed as well as florogenetic features and economically valuable signs. Some 137 species from 113 genus and 48 families of *Magnoliophyta* and 3 species from 3 genus and 2 families of *Pinophyta* were registered within the park area. The annual grasses were dominant within the life forms and the heliophyte and mesophyte plants were dominant among the ecobiomorphs; the anemochors dominated according to the methods of spreading of the fruits and seeds. The economical analysis was revealed the domination of the weedy, the Ukrainian Red Data Book species (1996) - *Ornithogalum bouscheanum* (Kunth.) Aschers was registered.

Key words: flora, life forms, ecobiomorphs, spreading of fruits, economical value.

ВСТУП

Роль зеленого будівництва особливо значна в містах. Рослини допомагають городянам не тільки прикрашати своє життя, оселі, вулиці, але й є фільтрами повітря, позбавляючи його від пилу та шкідливих речовин, дають тінь та прохолоду, утворюючи комфортні мікрокліматичні умови. Вони є необхідною складовою частиною міського середовища.

Парки, що охороняються у місті, є об'єктами вивчення, дослідження яких потребує постійного моніторингового спостереження. Одеса - велике портове, промислове і курортне місто, розташоване у степовій зоні на території Правобережного Злакового Степу. За Л. І. Крицькою [1] на півдні зони росте лише декілька аборигенних видів, життєвою формою яких є дерево чи чагарник. Тож усі деревні насадження Одеси складаються з інтродуцентів. Тому парки-пам'ятки природи міста є унікальними і потребують особливого догляду.

ОБ'ЄКТИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Парк Лузанівський (раніше парк ім. Г. І. Котовського) було створено в 1926 році в індустріальному районі міста на піщано-черепашиковому пересипі та насипних ґрунтах [2]. Його площа 16,8 га та 20 га, що приєднані до паркової зони і являють собою піщані кучугури, засаджені молодими деревцями. З одного боку парк межує з морем, частково розташований на морському березі, є піщаний пляж, з іншого – з транспортною магістраллю з інтенсивним рухом і трамвайними коліями.

Парк є пам'яткою природи місцевого значення, охороняється законом за рішенням Одеського облвиконкому від 18 травня 1972 року № 234.

У 2003-2004 рр. була проведена інвентаризація природно-заповідного фонду міста. Метою роботи було вивчення складу флори парку.

Рослини збирали протягом вегетаційного сезону та визначали за Визначником [3], аналізували життєві форми за І. Г. Серебряковим [4], екобіоморфи - за О. О. Лаптевим [5], господарську цінність рослин - за В.В. Протопоповою [6], В.В. Кархутом [7], засоби розповсюдження плодів та насіння - за Атласом... [8], рідкісні та зникаючі види - за Червоною книгою України [9].

Отформатировано: русский (Россия)

Отформатировано: русский (Россия)

ОДЕРЖАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За час дослідження нами було визначено 137 видів рослин, які відносяться до 113 родів і 48 родин відділу *Magnoliophyta*, а також три види рослин, які відносяться до трьох родів і двох родин відділу *Pinophyta*.

Отформатировано: Шрифт: 10 пт

Провідними родинами Покритонасінних є Айстрові (*Asteraceae*)- 14 родів і 16 видів, Капустяні (*Brassicaceae*) - 8 родів і 9 видів, Гвоздичні (*Caryophyllaceae*) - 7 родів і 7 видів, Розові (*Rosaceae*) - 7 родів і 7 видів, Бобові (*Fabaceae*) - 6 родів і 7 видів. До провідних можна також віднести такі родини: Шорстколисті (*Boraginaceae*) - 5 родів і 5 видів, Тонконогові (*Poaceae*) - 4 родів і 5 видів, Пасльонові (*Solanaceae*) - 3 роди і 5 видів, Ранникові (*Scrophulariaceae*) - 3 роди і 5 видів. Як і у флорі міста, регіону та країни, переважають родини Айстрові та Капустяні [6, 10]. Досить високе місце Гвоздичних можна пояснити місцем розташування та використання парку. Представники Розових і Бобових є найрозповсюдженішими деревними рослинами міста. Досить низьке положення родини Злакові визначається місцем розташування парку.

Родовий спектр показує, що в основному роди представлені одним видом, лише в роді Клен (*Acer*) 5 видів, у родах Полин (*Artemisia*), Паслін (*Solanum*), Подорожник (*Plantago*), Вероніка (*Veronica*) та В'яз (*Ulmus*) по три види. По два види включають у себе 10 родів, серед яких Гірчак (*Polygonum*), Люцерна (*Medicago*), Тополя (*Populus*) та ін.

Життєві форми рослин, що вивчалися, склалися з дерев, кущів, багаторічників та малорічників трав'янистих рослин (рис. 1).

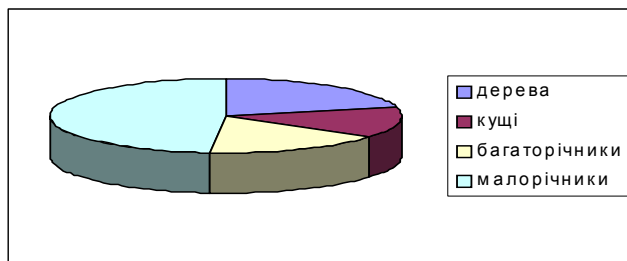

Рис. 1 Життєві форми рослин парку

Переважає кількість рослин належить до трав'янистих малорічників, що є однією з характерних ознак порушених місцезростань, яким і є парк.

Кількість різних груп екобіоморф дає уявлення не тільки про особливості цієї чи іншої флори, але й про її географічну належність. Ми об'єднали гігморфи у дві групи: з ксероморфними і мезоморфними ознаками (рис. 2).

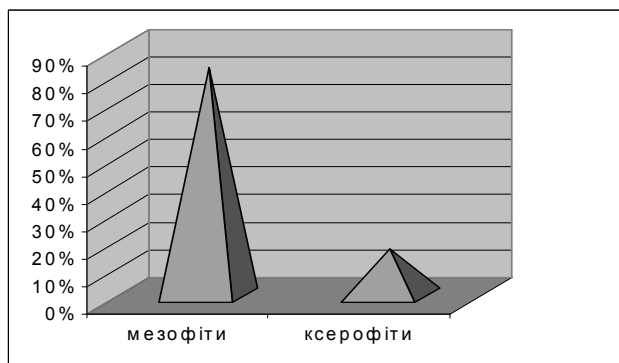

Рис. 2. Гігморфи рослин парку

Видно, що у флорі парку переважають мезофіти. Для умов міст півдня України це характерний показник, незважаючи на те, що у степовій зоні, де розташована Одеса, перевагу мають дикорослі рослини з ксероморфними ознаками.

Серед геліоморф переважають геліофіти. Це найхарактерніша ознака рослин степової зони.

За способом розповсюдження плодів та насіння ми виділяли 14 груп з 5 основних типів (рис. 3).

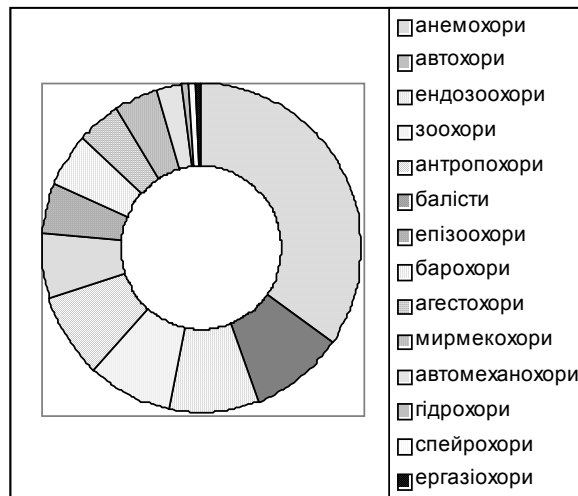

Рис. 3. Способи розповсюдження плодів та насіння рослинами парку

Найбільшою кількістю представлені анемохори, що є характерним для степової зони, далі йдуть зоохори, що характерне для флори населених пунктів. Антропохори також мають досить велику кількість представників, що є зрозумілим в умовах сильного антропогенного тиску. Слід відмітити досить високу кількість балістів, які належать до автохорів.

Господарсько цінні ознаки рослин, що вивчалися, дали змогу виділити 15 груп рослин. Найбільшою кількістю представлені бур'яни, далі йдуть декоративні, лікарські, вітамінні та медоносні рослини. Отруйні представлені 10 видами, як наприклад, *Lepidium ruderale*, *Laburnum anagyroides* та ін. У парку знайдено один вид, занесений до Червоної книги України та списку рідкісних та зникаючих рослин Одеської області – Рястка Буше – *Ornithogalum bousheanum* (Kunth.) Aschers.

ВИСНОВКИ

Таким чином, парк Лузанівський був створений у досить суворих умовах піщано-черепашикового пересипу. Його використання – переважно рекреаційне. Кількість дерев і кущів складає 54 види, що представляє інтерес як декоративний осередок серед промислового району. Аналіз екологічних груп рослин парку показав переважання мезофітів та геліофітів. Серед рослин з господарсько цінними ознаками переважають бур'яни, що знижує декоративність і рекреаційну цінність парку. Для підвищення декоративності і поліпшення стану парку слід посилити догляд за деревами та ретельніше підбирати асортимент трав'янистих рослин для оздоблення парку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крицкая Л.И. Флора степей и известняковых обнажений Правобережной Злаковой Степи: Автореф. дис... канд. биол. наук. – Киев, 1987. - 16 с.
2. Коваленко С. Г., Бонезкий А. С. Парки над морем. - Одесса: Маяк, 1985. - 79 с.
3. Определитель высших растений Украины. - К.: Наук. думка, 1987. - 548 с.
4. Серебряков И. Г. Экологическая морфология растений. Жизненные формы покрытосеменных и хвойных. - М.: Высшая школа, 1962. - 378 с.
5. Лаптев О.О. Екологія рослин з основами біоценології. - К.: Фітосоціоцентр, 2001. - 144 с.
6. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути ее развития. - К.: Наук. думка, 1991. - 200 с.
7. Кархут В. В. Ліки навколо нас. - К.: Здоров'я, 1993. - 232 с.

8. Артюшенко З.Т. Атлас по описательной морфологии высших растений. Плод. - Л.: Наука, 1990.- 202 с.
9. Червона книга України. Рослинний світ. - К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 1996. - 608 с.
10. Васильєва-Немерцалова Т.В. Синантропна флора припортових міст Північно-Західного Причорномор'я і шляхи її розвитку: Автореф. дис... канд. біол. наук. - К., 1996. - 21 с.

УДК 598.1 (477.7)

БИОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗНООБРАЗИЕ И МОНИТОРИНГ ГЕРПЕТОКОМПЛЕКСОВ В ОСНОВНЫХ ТИПАХ ЭКОСИСТЕМ ЮГА УКРАИНЫ

Кармышев Ю.В., к.б.н., ст. преподаватель

Мелитопольский государственный педагогический университет

Проведено изучение различных экосистем юга Украины. В результате выявлены территории с наибольшим разнообразием пресмыкающихся. Два вида (*Lacerta agilis*; *Natrix natrix*) предлагаются в качестве индикаторов экосистем региона. Рассмотрены пути поддержания видового разнообразия пресмыкающихся на юге Украины.

Ключевые слова: биоразнообразие, юг Украины, пресмыкающиеся.

Кармышев Ю.В. БІОРІЗНОМАНІТТЯ ТА МОНИТОРІНГ ГЕРПЕТОКОМПЛЕКСІВ В ОСНОВНИХ ТИПАХ ЕКОСИСТЕМ ПІВДНЯ УКРАЇНИ / Мелітопольський державний педагогічний університет, Україна.

Проведено вивчення різноманітних екосистем півдня України. Виділені території з найбільшим різноманіттям плазунів. Два види (*Lacerta agilis*; *Natrix natrix*) запропоновані як індикатори екосистем регіону. Розглянуто шляхи підтримання видового різноманіття плазунів на півдні України.

Ключові слова: біорізноманіття, південь України, плазуни.

Karmishev Yu.V. BIODIVERSITY AND MONITORING OF HERPETOLOGICAL COMMUNITIES IN THE MAIN TYPES OF ECOSYSTEMS IN THE SOUTH OF UKRAINE / Melitopol State Pedagogical University, Ukraine.

Different ecosystems were investigated in the South of Ukraine. The areas with highest level of reptiles diversity were determined. Two species (*Lacerta agilis*; *Natrix natrix*) are offered as the indicator species for the regional ecosystems. The methods of maintenance of reptiles' species diversity in the South of Ukraine were considered.

Key words: biodiversity, south of Ukraine, reptiles.

ВСТУПЛЕНИЕ

Последние десятилетия характеризуются быстрыми темпами преобразования естественных природных экосистем. На юге Украины практически не осталось участков, которые не были бы в той или иной степени затронуты хозяйственной деятельностью человека. В связи с этим актуальность всестороннего изучения проблем биологического разнообразия не вызывает сомнения. Подтверждением этому может быть все возрастающее количество публикаций по данной проблеме как в Украине, так и за ее пределами [1-4].

Согласно современным представлениям, биоразнообразие представляет собой общую сумму всех видов растений, животных, грибов и микроорганизмов в мире или в отдельном регионе, всю их индивидуальную изменчивость, все взаимосвязи между ними [1]. Биологическое разнообразие тесно связано с разнообразием мест обитания организмов и экосистем [2]. Биологические составляющие экосистем находятся в зависимости одна от другой и образуют систему биологической зависимости [5]. Для последних характерно наличие определенного видового состава и численности организмов, которые входят в нее. Экосистема является необходимой основой для решения актуальных вопросов сохранения окружающей среды.

Основной задачей данной работы является выявление территорий на юге степной зоны Украины с наибольшим видовым разнообразием, выявление видов-индикаторов, рассмотрение вопросов по организации мониторинга, а также изучение вопросов сохранения разнообразия герпетокомплексов в регионе.